

The importance of a systematic approach in the process of constructing educational content and general knowledge about a man in particular is proved. Special attention is given to the problem of forming knowledge about man of high school students. The new millennium is characterized by the avalanche of discoveries growth of interconnected systems and their components that synergistically cooperate and require human understanding of the principles of their interaction and functioning. Under these conditions, even the leading fields of scientific knowledge of the world and the person are not able to respond adequately to these challenges. Thus, the study of the role and importance of a systematic approach is presented not only as an actual problem, but also as a necessary condition and as an urgent need. Systematic approach as a method of scientific knowledge enables the study of objects and processes, determining scientific, economic, social and educational practice. At the same time, it helps to reveal the integrity of both phenomena and entities, causes and effects. On the other hand, understanding and awareness of the multiplicity and diversity of synergistic relationships of any real objects of knowledge such as systems and nonlinearity of their development advance the safe design of the communities' development. Outlining the theoretical and methodological basis of the formation of the knowledge about a human among high school students, we focus on a systematic approach as a method of scientific knowledge, the integrity as the basic feature of the knowledge system and methodological basis of structuring educational content. It's impossible to form a system of knowledge on a particular subject fully without disclosing the content of high school subjects by means of systemacity, and therefore a system of knowledge about a human as well. Fundamentals of scientific outlook, when a person is seen as an integral element of nature, can be mastered by students only with the help of the integration approach, which takes both biological and social aspects into account. The analysis of the system and the structure of knowledge about a human represented that one of the whole structure elements is the structure of knowledge in specific subjects, where there are some laws, ways, types of relationship between the elements and the system of relations between them revealed. An intrinsic property of such a system is the integrity of both synergetic dominant and determinant.

Keywords: educational content, systematic approach, the system of knowledge about a human, high school student, structure, integrity.

Подано до редакції 07.08.13

УДК: 370.01.+378.05.+371.102

К. М. Віцукаєва

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЯК СУБ'ЄКТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядається структурно-функціональна модель підготовки соціального педагога як суб'єкта професійної діяльності. Наводяться результати дослідження, доводиться ефективність експериментальної роботи за допомогою методів математичної статистики.

Ключові слова: структурно-функціональна модель, підготовка соціального педагога, суб'єкт професійної діяльності.

Постановка проблеми у загальному вигляді полягає у тому, що в умовах соціально-економічного розвитку суспільства посилюються вимоги до особистості фахівця соціально-економічного типу. Сьогодні держава все частіше робить акцент на необхідності розробляти і впроваджувати в систему професійної освіти суб'єктно-центричний підхід до підготовки фахівця, де студент стає повноцінним суб'єктом освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Аналіз психолого-педагогічної наукової літератури свідчить, що досліджувана проблема розглядається вченими в різних аспектах, а саме: питання професійної підготовки соціально-педагогічних кадрів (І. Богданова, І.Зверева, С. Харченко, З. Бондоренко, А.Капська, Л. Мішик, В. Поліщук та ін.); моделі про-

фесійних якостей соціального педагога (В. Бочарова, М. Галагузова Р. Вайноли, та ін.); ідеї та положення філософії і психології про суб'єкта діяльності (К. Абульханова-Славська, В. Шадріков, Р. С.Рубінштейн, В. Слободчиков, О. Леонтьєв, В. Петровський,); різні аспекти суб'єктності педагога у професійній діяльності (О. Волкова, І. Зимня, Сластьонін та інші).

Незважаючи на велику кількість праць, питання підготовки майбутніх соціальних педагогів як суб'єктів професійної діяльності залишається відкритим, тому **метою** нашої статті є опис структурно-функціональної моделі підготовки майбутнього соціального педагога як суб'єкта професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Вихідними принципами модернізації підготовки майбутнього соціального педагога як суб'єкта професійної діяльності у

ВНЗ були визначені дві групи принципів. До групи *організаційних принципів* нами були віднесені принципи діалогічності та проблемності [1; 3], комплексної й гетерогенної організації освітнього процесу; орієнтації на актуалізуючий потенціал освітнього процесу; організації персонально адекватного освітнього процесу. До групи *методичних принципів* нами були віднесені принципи мисленневих образів, партнерських взаємовідносин та коактивності [4].

Група організаційних принципів забезпечувала організацію і реалізацію означеної мети на методичній основі та враховувала ідеї філософської і педагогічної антропології, гуманістичної філософії та психології.

Антропологічний підхід у педагогіці базується на сприйнятті людини як універсальної, активної, вільної й відповідальної істоти, тобто її основної здібності – бути суб'єктом своєї життєдіяльності, своєї освіти, виховання і розвитку. Антропологічний підхід до організації антропологічно спрямованого процесу навчання полягає у вірі в широкі потенційні можливості людини й можливість розвитку цих потенцій у педагогічному процесі.

Гуманістичні філософи і психологи (І. Бердяєв, А. Камю, А. Маслоу, К. Роджерс, Ж. Сартр, В. Франкл, Е. Фромм, М. Хайдеггер, К. Ясперс та ін.) убачають призначення людини в реалізації вимоги «стати самою собою», у процесі життя «визначити своє самобуття» і через нього «здійснити себе» у довколишньому світі. На їхню думку, індивід покликаний творити себе сам! Виходячи з цього, нами було передбачено спрямування педагогічного процесу підготовки соціального педагога як суб'єкта професійної діяльності на створення умов самопобудови, самотворення, самоосвіти (освіти, створення свого індивідуального образу «Я», своєї «Я – концепції», саморозвитку). Саме тому, підкреслюючи ідею саморозвитку людини та її особисту відповідальність за створення умов свого розвитку, О. Мандельштам стверджував «Я і садівник, я ж і квітка».

На думку І. Колеснікової, внутрішній і зовнішній діалог є основою гуманітарної парадигми освіти, що висуває пізнавальні ідеали індивідуального сприйняття дійсності. Вступаючи в діалог зі студентом, викладач не «транслює» знання, а виявляється учасником обміну різними баченнями реальності, основним способом пізнання якої стає розуміння. Одночасно діалогові відносини передбачають усвідомлення студентами обмеженості можливостей індивідуального пізнання, готовність і здатність до нього передбачає освоєння групових форм роботи, оволодіння способами включення в самостійну пізнавальну діяльність, що інтегрує суб'єктивно-особистісні й об'єктивні аспекти знання [5].

Проблемність у підготовці студента як суб'єкта професійної діяльності спиралась на самостійний підбір мотиваційно-стимулювальних і ціннісно-смыслових компонентів навчальної діяльності, що бу-

ли актуальними для конкретного студента, тобто це дозволяло організувати процес навчання як особистісно значущий й осмислений. Проблематизація змісту суб'єктності діяльності передбачала знаходження кожним студентом власного сенсу в межах того навчального завдання, яке було поставлено для розв'язання викладачем. А саме полілог й діалог – найважливіші умови організації сенсотворчості студентів. Сенсотворчість у педагогічному процесі – це усвідомлена діяльність щодо створення суб'єктами цього процесу через їхню взаємодію нового змісту, значення чого-небудь у довколишній дійсності, рефлексія явищ дійсності, своєї діяльності, взаємодії з іншими з позиції своєї індивідуальності.

Весь сучасний освітній процес пов'язаний із реалізацією двох основних принципів – проблемності й діалогічності. Принцип проблемності регулює добір та реалізацію змісту освіти і пов'язаний із мотиваційно-стимулювальним та ціннісно-смысловим компонентами навчальної діяльності студентів. Актуалізація й переструктурування наявного досвіду дозволяє зробити процес навчання особистісно значущим, осмисленим.

Принцип *комплексної й гетерогенної організації освітнього процесу* полягає в педагогічній доцільності, за якої забезпечуються різноманітні можливості розвитку (гетерогенність) за перцептивним, когнітивним і практичним «каналами» контактів із довколишнім середовищем (комплексність).

Особливим вираженням гетерогенності професійної діяльності соціального педагога, що чітко виявляється в цей час, є її поліфункціональність, яка передбачає поряд із безпосередньою організацією процесу соціального виховання такі види діяльності, як проектування соціально-орієнтованих освітніх програм, розробку навчальних засобів, супровід і консультування клієнтів, участь у розробці програми розвитку освітньої установи, проведення експериментальної й дослідницької діяльності, здійснення методичної роботи, оцінки і комплексної самооцінки результатів освіти, організації взаємодії із зовнішнім середовищем клієнта та різних соціальних інститутів тощо.

Принцип *орієнтації на актуалізуючий потенціал освітнього процесу* полягає в педагогічній доцільності організації такого процесу, що стимулює дію відповідних психологічних механізмів особистісного розвитку суб'єктів освітнього процесу.

Принцип *організації персонально адекватного освітнього процесу* полягає в педагогічній доцільності організації такого процесу, що забезпечує можливість розвитку всіх суб'єктів освітнього процесу з урахуванням їхніх вікових, статевих, етнічних, професійних та інших специфічних індивідуальних особливостей.

Принцип *розвитку мисленневих образів* регулює конструювання й використання методів розвитку системи

уявлень. Цей принцип передбачає розвиток системи уявлень особистості про світ, як на підставі наукової інформації, так і на підставі творів мистецтва, художньої літератури, різних філософських і релігійних учень тощо. Система уявлень про світ будується не тільки на підставі експериментальної діяльності та її логічного осмислення, але й опирається на образи, що виникають унаслідок його емоційно-естетичного освоєння.

Принцип *розвитку партнерських взаємодій* регулює конструювання й використання методів розвитку системи відносин. Цей принцип передбачає педагогічне стимулювання механізмів суб'єктифікації [2] партнерів по взаємодії – психологічних механізмів, які дозволяють іншим «відкритися» для особистості як суб'єктам, сприяють формуванню «суб'єктної настанови» стосовно інших, що кардинально змінює суб'єктивне ставлення до них, а також сам характер взаємодії.

Принцип *розвитку коактивності* (лат. *coactio* – сприяння) регулює конструювання й використання методів розвитку системи стратегій та індивідуальних технологій діяльності. Цей принцип передбачає педагогічне стимулювання особистісної стратегії поведінки, орієнтованої на допомогу іншим, а також освоєння відповідних предметних і соціальних технологій такої допомоги.

Відтак освітня система в цілому орієнтована на розвиток особистості, що самоактуалізується, особистості вільної й активної, відкритої до світу, яка приймає цей світ у всій його складності й різноманітності.

Визначення провідних принципів та умов процесу підготовки соціальних педагогів дало нам підставу для розроблення структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх соціальних педагогів як суб'єктів професійної діяльності. Її ми розробили з метою впровадження й реалізації педагогічних умов означеної підготовки, серед яких: наявність стійкої мотивації до вияву власної позиції в майбутній професійній діяльності; забезпечення інтегративних знань, умінь і навичок у майбутнього соціального педагога щодо реалізації суб'єктності в професійній діяльності; встановлення міжпредметних зв'язків між дисциплінами професійно-орієнтованої підготовки.

Виокремлення компонентів у моделі дозволило розбити її на блоки (цілевизначення, змістовий, діяльнісний, результативний), які забезпечують можливість більш чіткого представлення цілеспрямованого процесу підготовки майбутнього соціального педагога як суб'єкта професійної діяльності (див. схему). Перший блок – цілевизначення – включав мету та принципи процесу підготовки соціального педагога як суб'єкта професійної діяльності.

У змістовному блоці розкривається процес розвитку такої професійної якості, як суб'єктність майбутнього соціального педагога в професійній діяльно-

сті. У цьому блоці закладено основні ідеї розвитку компонентів підготовленості (мотиваційно-смыслового, когнітивно-рефлексивного, операційно-технологічного, соціально-творчого) у вигляді спецкурсу „Основи суб'єктної діяльності майбутнього соціального педагога”. Його особливістю є інтеграційний і аналітичний характер. Освоєння його студентами спирається на комплекс інших дисциплін, що входять до системи підготовки спеціаліста із соціальної педагогіки. Провідною умовою ефективності програми спецкурсу, спрямованого на підготовку майбутнього соціального педагога як суб'єкта професійної діяльності, було створення насиченого потенційними можливостями навчального середовища, яке сприяло його саморозвитку та набуттю студентам нових знань і практичних умінь, під дією як зовнішніх впливів, які спеціально моделювалися викладачем, так і внутрішньо особистісних механізмів саморозвитку студента.

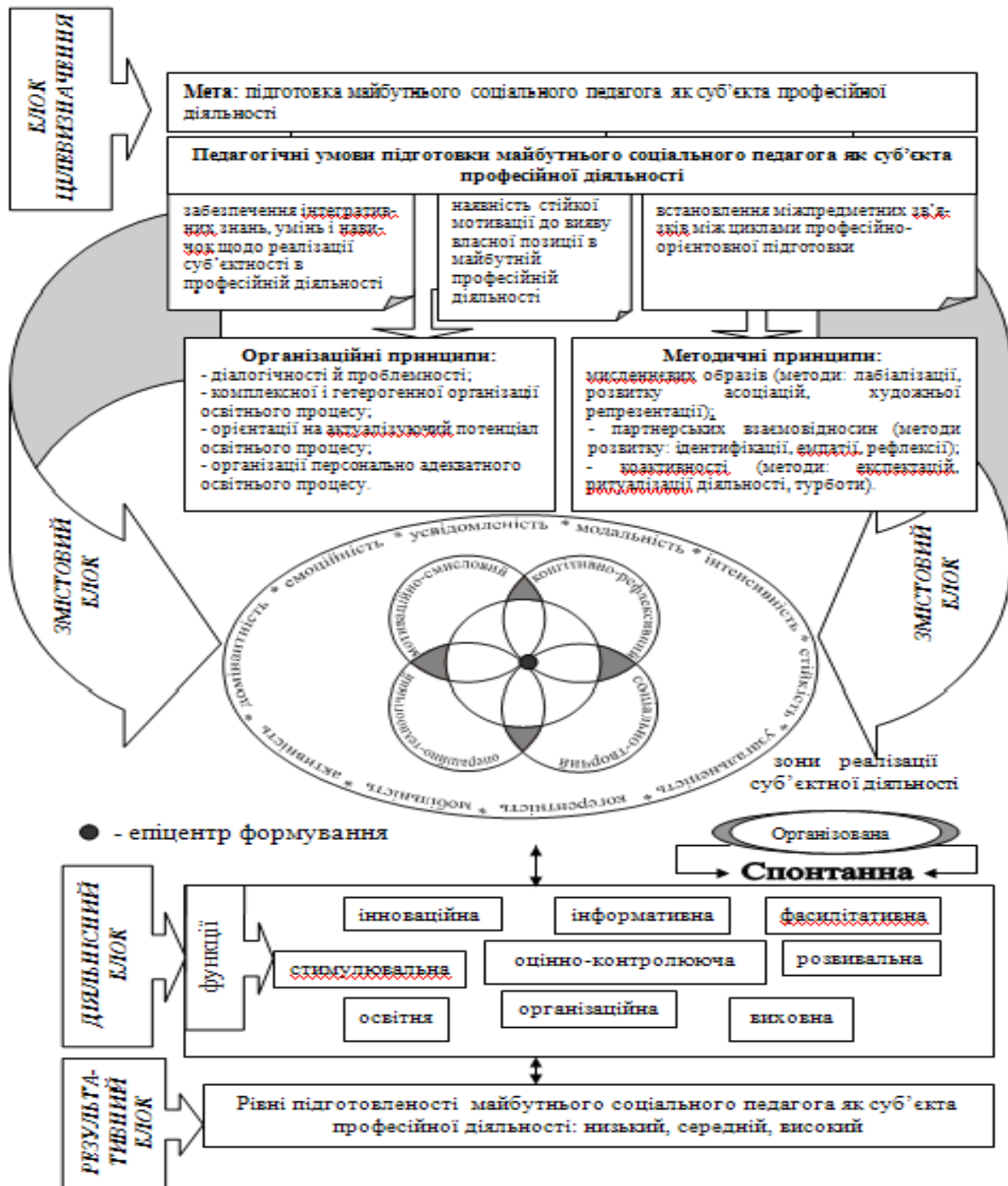
При цьому ефективність процесу підготовки студента до суб'єктної діяльності визначалася здібністю студента до самостійного та відповідального вибору, обумовленого мотиваційною підготовленістю до її здійснення, умінь та досвід її реалізації.

Зазначимо, що реалізація педагогічних умов відбувалась в межах програми спецкурсу „Основи суб'єктної діяльності майбутнього соціального педагога” в три етапи: пропедевтичний, діяльнісно-перетворюючий та інтеграційний, які структурно відповідають змістовному блоку означеної моделі підготовки.

Продевтичний етап був спрямований на формування стійкої мотивації до вияву власної позиції суб'єктності у професійній діяльності – фактично відбулася реалізація першої умови. Цей етап був побудований на засадах мотиваційного програмно-цільового управління діяльністю соціального педагога І. Шаласва, яке обумовлювало ефективність впливу викладача на студента в умовах навчально-виховного процесу.

Протягом діяльнісно-перетворюючого етапу формувалися здібності щодо виявлення характеристик суб'єктної діяльності; потреби в соціально-педагогічних знаннях; вміння рефлексувати власну суб'єктну діяльність у ситуації вирішення конкретної соціально-педагогічної проблеми; умінь будувати соціальну перспективу конкретної соціально-педагогічної стратегії і тактики як суб'єкта професійної діяльності; усвідомлення особистісного смислу власної професійної діяльності; розвиток позитивного самовідношення на основі формування адекватної самооцінки. На цьому етапі було реалізовано другу педагогічну умову – забезпечення інтегративних знань, умінь і навичок у майбутнього соціального педагога щодо реалізації суб'єктності у професійній діяльності.

Структурно-функціональна модель підготовки майбутнього соціального педагога як суб'єкта професійної діяльності

Під час інтеграційного етапу формувалися здібність до самопроєктування професійно-особистісного шляху, потреби в практичній реалізації моделей власної професійної діяльності як суб'єкта; визначення найбільш ефективних стратегій професійно-особистісного саморозвитку, мобілізації внутрішніх ресурсів у напряду підвищення їх функціональних можливостей. На цьому етапі було реалізовано третю педагогічну умову – вста-

новлення міжпредметних зв'язків між дисциплінами циклу професійно-орієнтовної підготовки.

Упровадження педагогічних умов підготовки студента як суб'єкта професійної діяльності здійснювалося на основі використання активних й активно рефлексивних методів навчання: тренінгових занять, командно-рольових ігор, виконання самостійних дослідних завдань, індивідуально-дослідних проєктів, дискусій та ін.

Діяльнісний блок описує основні функції процесу підготовки майбутнього соціального педагога. *Освітня* функція формує у студента систему знань про якості суб'єкта й прояв такої властивості, як суб'єктність у професійній діяльності соціального педагога. *Виховна* – формує в майбутнього фахівця життєві настанови й принципи, культуровідповідні уявлення студентів про соціально-моральні норми, ідеали і стандарти професійної поведінки. *Розвивальна* – сприяє формуванню людини як особистості й підготовці її до самостійної професійної діяльності, самореалізації. *Інформативна* функція, що має за мету ознайомлення з новою і додатковою інформацією, містить дії з проблематизації навчального матеріалу й організації стимулювальних інформативних впливів. Як ми відзначали раніше, ця функція відносно нова або, вірніше, обновляється її зміст: викладач виходить за межі навчальної дисципліни, організує дії студентів щодо роботи з інформацією й самостійним здобуттям необхідних відомостей. *Організаційна* функція – психологічні дослідження переконливо свідчать про те, що головним у педагогічній діяльності є організація пізнавальної діяльності студентів. Від того, як викладач уміє організовувати спілкування студентів (групову, парну, індивідуальну роботу), забезпечувати сприйняття, розуміння, запам'ятовування та інші процеси, залежить продуктивність діяльності студентів, а отже, й ефективність самого процесу навчання. Застосовуючи цю функцію, викладач здатний зосереджувати увагу студентів на сприйнятті, запам'ятовуванні, відтворенні; забезпечувати готовність до майбутньої роботи, вказувати на послідовність і якість виконання завдань, інструкцій, організовувати й регламентувати активність; організовувати групову, парну, індивідуальну форми роботи. *Оцінно-контролююча* функція – контролювальна підгрупа включає такі дії, як контроль розуміння, усвідомлення, застосування, виконання, розширення знань, умінь, навичок студентів; організація само- і взаємоконтролю і представлена діями викладача щодо оцінки й корекції навчальної діяльності студентів. За допомогою оцінних учинків він здатний впливати на емоційну сферу студентів, створювати певний психологічний клімат на занятті, регулювати навчальний процес. Підгрупа оцінних впливів також представлена оцінними судженнями (підкріплення бажання, інтересу студентів, схвалення їхніх дій і вчинків), оцінкою, організацією само- й взаємооцінки. *Стимулювальна* функція розкривається діями викладача щодо спонукання студентів до діяльності через постановку проблем, діало-

гічну форму взаємодії, стимулювання внутрішньої мотивації й пізнавального інтересу. *Фасилітативна* функція полягає в забезпеченні осмисленого навчання, спрямована на узгодження дій зі студентами, попередження помилок, надання допомоги, забезпечення психологічного настрою, стимулювання бажання вчитися й надання вибору та свободи дій у розв'язанні навчальних завдань. *Інноваційна* – формує у свідомості студента його здібності до вирішення професійних завдань нового класу й сприяє розвитку таких якостей, як професійна мобільність і можливість адаптації до нових умов професійної діяльності, що змінюються.

Результативний блок включав сформованість рівнів підготовленості майбутніх соціальних педагогів як суб'єктів професійної діяльності.

З метою перевірки ефективності впроваджених педагогічних умов на основі структурно-функціональної моделі було проведено статистичний аналіз. Нами було використано t- критерій Стюдента. Результати засвідчили, що різниця рівнів експериментальної групи до та після експерименту є статистично значущою, а в контрольній групі відмінності до та після експерименту не є статистично значущими. Це дозволяє констатувати ефективність запропонованих педагогічних умов на основі структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх соціальних педагогів як суб'єктів професійної діяльності.

Результати експериментальної роботи засвідчили суттєве підвищення рівнів підготовленості студентів як суб'єктів професійної діяльності в експериментальній групі. Так, високого рівня підготовленості досягли 22,8% майбутніх соціальних педагогів ЕГ, у КГ – 15,4%, середній рівень підготовленості було діагностовано у 59,8% студентів ЕГ, у КГ – 45% студентів, низький рівень спостерігався у 17,4% ЕГ, у КГ – 39,6%.

Висновки. Аналіз результатів, отриманих унаслідок проведеної експериментальної роботи, підтверджує ефективність упроваджених та реалізованих у комплексі педагогічних умов у процесі підготовки студента як суб'єкта професійної діяльності на основі структурно-функціональної моделі, що складається із взаємозалежних структурних блоків та дозволяє забезпечити можливість більш чіткого представлення цілеспрямованого процесу розвитку такої професійної якості соціального педагога, як суб'єктність.

Перспективу подальших досліджень ми вбачаємо в розробці методичного забезпечення для формування суб'єктності в майбутніх соціальних педагогів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербицкий А. А. Контекстное обучение в компетентностном подходе / А. А. Вербицкий // Высшее образование в России. – 2006. – № 11. – С. 43.
2. Дерябо С. Д. Природный объект как “значимый другой” / С. Д. Дерябо. – Даугавпилс, 1995. – 172 с.
3. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения / И. Я. Лернер. – М. : Просвещение, 1981. – 165 с.

4. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В. А. Ясвин. – М. : Смысл, 2001. – 365 с.

5. Bauer K.-O. Vom unterrichtsbeamten zum pedagogischen Profi-Lehrerarbeit auf neuen Wegen / K.-O. Bauer, A. Kopka // Jahrbuch der Schulentwicklung. – Bd.8. – Weinheim / Munchen, 1994.

REFERENCES

1. Verbitsky, A.A. (2006). Kontekstnoe obuchenie v kompetentnostnom podhode [Context Learning in Competence Approach]. *Vysshye obrazovaniye v Rossii – Higher Education in Russia*, 11, 43 [in Russian].
2. Deryabo, S.D. (1995). *Prirodnyy obyekt kak "znachimyy drugoy"* [Natural Object as a "Significant Other"]. Daugavpils [in Russian].
3. Lerner, I.Ya. (1981). *Didakticheskiye osnovy metodov obucheniya* [Didactic Fundamentals of Teaching Methods]. Moscow: Prosveschenie [in Russian].
4. Yasvin, V.A. (2001). *Obrazovatel'naya sreda: ot modelirovaniya k proektirovaniyu* [Educational Environment: From Modeling to Design]. Moscow: Smysl [in Russian].
5. Bauer, K.-O., Kopka, A. (1994). Vom unterrichtsbeamten zum pädagogischen Profi-Lehrerarbeit auf neuen Wegen [From teaching to educational professional teachers working in new ways]. *Jahrbuch der Schulentwicklung – Yearbook of Education Development*, 8. Weinheim, München [in German].

К. М. Вицукеева

СТРУКТУРНО-ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО СОЦИАЛЬНОГО ПЕДАГОГА КАК СУБЪЕКТА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье рассматривается структурно-функциональная модель подготовки социальных педагогов как субъектов профессиональной деятельности. Приводятся результаты исследования, доказывающиеся эффективность экспериментальной работы с помощью методов математической статистики.

Ключевые слова: структурно-функциональная модель, подготовка социального педагога, субъект профессиональной деятельности.

K. M. Vitsukaieva

STRUCTURAL AND FUNCTIONAL MODEL OF PREPARING FUTURE SOCIAL PEDAGOGUE AS A SUBJECT OF PROFESSIONAL ACTIVITY

The article deals with the structural-functional model of training social teachers as subjects of professional activity. Results of the research are represented; an efficiency of work is proved by the methods of mathematical statistics. The problems in preparing students as the subject of professional activities include the independent selection of motivational, incentive and value-semantic components of learning activities that are relevant to a particular student and make possible to organize the process of learning as personally significant and meaningful activity. Problematization of subjectivity content of the activities provided for each student within their own sense of learning is the task that was asked to be solved by the teacher. Namely polylogue and dialogue are an essential condition of students' sense creativity. Sense creativity in the educational process is the deliberate actions created by subjects that represent a new content through their interaction, a value of anything in the surrounding reality, a reflection of reality, their activities, interact with others from a position of his or her identity. The whole modern educational process is associated with the implementation of two basic principles - problematization and dialogueness. The principle of problematization controls the selection and implementation of educational content and is associated with motivational-stimulating and value-semantic components of students' learning activities. Actualization and restructuring of existing experience enables to make learning personally meaningful. The analysis of the experimental work results confirms the effectiveness of educational conditions implemented and realized in a complex in the process of preparing the student as the subject of professional activities on the basis of structural and functional model consisting of interdependent building blocks and allowing the possibility of more accurate representation of focused development process of such a professional social teacher's feature as subjectivity.

Keywords: structural-functional model, preparation of social teacher, subject of professional activity.

Подано до редакції 09.08.13